

ידיעון ה"הגנה"

נציג הארגון הארצי: רפאל ורדי
עורך: יהודה מרגלית

שנה 15, גליון 30
יום העצמאות תשע"א, מאי 2011

עיתון הארגון הארצי של חברי ה"הגנה"
מייסודו של סניף תל-אביב וגוש דן

החומה

ענין בלחון זבאנה

ללא הפוגה

אין ולא תהיה הפוגה בהעפלה העברית לארץ-ישראל, כשם שאין ולא יכולה להיות הפוגה בדפיקות לבו של האדם, בנשימתו.

העליה של יהודי המחנות לארץ אינה רק שאלה פוליטית. היא קודם-כל שאלת חיים.

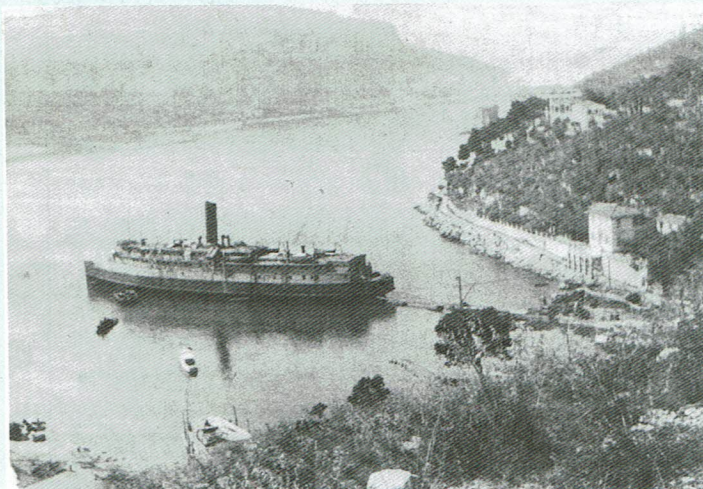
אין כל סיבה פוליטית להפסקת ההעפלה. יש כל הסיבות הפוליטיות – להגברתה.

העליה לארץ-ישראל הוא הלב הפועם של העם היהודי – הוא לא ישותק.

כתב סיון תש"ז

"ההגנה"

אוניית המעפילים "אכסודוס" בנמל לה ספציה
4,530 מעפילים

אוניית המעפילים "מדינת היהודים"
2,664 מעפילים

70 שנה להקמת הפלמ"ח 1941-2011, 70 שנה להקמת הגדנ"ע 1941-2011

מרדכי בן-ארי ז"ל - מפקד "הבריחה", נציג המוסד להעפלה ומנהל המשרד הארצישראלי באוסטריה

מאת: ניצה בן-ארי ארבל

ארצה מהונגריה, צ'כיה, רומניה, פולניה ויוגוסלביה. ב. סגירה וחסול של מחנות העקורים, והעלאתם ארצה על רכושם וצידום.

ארגון "הבריחה" בווינה פעל משנת 1945 ממשרד צנוע ברחוב פרנק גאסה 2, ולפני בן-ארי, בין העומדים בראשו היו, אשר "ארתור", בן-נתן, ועמוס רבל. הסוגיה המרכזית מולה ניצב בן-ארי עם הגיעו הייתה מצב קיפאון, בו עליו היה לפרק צוואר בקבוק שהיה כחבית חומר נפץ: 5000 פליטים היו 'תקועים' במחנה הגדול, ששכן בבית החולים ע"ש רוטשילד, מבלי יכולת להזיזם. המחנה שיכול היה להכיל באופן רגיל עד 1000 איש, עלה על גדותיו מזעם, תסכול וחשש. בעיית הלחץ במחנה ווינה דרשה פתרון מידי. בנוסף, השינוי הגיאוגרפי שנגרם עקב ירידת מסך הברזל, יצר מצב שחייב התארגנות שונה, ומציאת דרכים ופתרונות חדשים להברחת הפליטים דרך הגבולות, והעברתם לנמלים בצרפת ואיטליה, משם יוכלו להפליג ארצה. עתה עם השינוי, חלש מרכז "הבריחה" בווינה על הפעילות גם במדינות מזרח אירופה ולא רק באוסטריה. מיקומה של אוסטריה הגובלת בשש מדינות, הפך אותה למרכז האסטרטגי החשוב ביותר עבור ארגון "הבריחה" מאז תחילת פעילותו. עם תום המלחמה חולקה אוסטריה לארבעה אזורים כיבוש; רוסי, אמריקאי, בריטי וצרפתי, וכך גם העיר ווינה שחולקה לפי אותו מפתח. לכל אחד ממפקדי האזורים היו מדיניות ואינטרסים משלו, כמו גם הגבלות וחוקים משלו. בין מעבר הגבול לניתובם מחוץ לאוסטריה, נקלטו הפליטים בעיר, ושהו במחנה המעבר רוטשילד. משם שוב עברו דרך האזור הרוסי והאמריקאי לנקודות ולמחנות "בריחה" ברחבי אוסטריה, כלינץ, זלצבורג, סלפלדן ורבים אחרים, שם שהו ונקלטו עד שניתן להוציאם ולהבריחם מחוץ לאוסטריה. עם הגיעו לווינה בחן בן-ארי את מצב יחסי הכוחות בין צבאות הכיבוש, וראה כי שיתוף הפעולה מצד שלטונות הכיבוש הבריטי, האמריקאי, הרוסי והצרפתי הינו בעייתי. גם אחרי שנת 1948 עדיין ניהלו שלטונות הכיבוש באוסטריה מאבק ביורוקרטי נגד מאמצי העלאת היהודים. "כל בעלות הברית שלחמו נגד הנאצים, נלחמו בעלייה היהודית ממש בחירוף נפש" – סיפר בן-ארי, "בייחוד הבריטים, מולם הייתה המלחמה קשה במיוחד", ולכן לא השתמשנו באזור הכיבוש הבריטי עבור פעולותינו, וריכזנו את מרבית הפעילות באזור האמריקני". היה צורך לגלות יוזמות מיוחדות, תחכום והעזה לנוכח הקשיים השונים באזורי הכיבוש. כעבור חודשים ספורים, הצליח לרקום קשרים עם מפקדי הצבאות השונים, באזורי הכיבוש שלהם, שהקנו לו יכולת תמרון, שסייעה להניע את שיירות העולים בסבך התקנות, ריבוי הנהלים והחשדנות ששררו אז. הרוסים אפשרו מעבר בקלות יחסית באזורי הכיבוש בהם שלטו, בהשוואה לצבאות הכיבוש האחרים. הנימוק היה גלובלי: כל מה שפגע במעצמה אימפריאלית היה טוב למוסקבה. בייחוד אם הייתה זו בריטניה. הישוב שלחם על עצמאותו מול הבריטים נחשב כידיד הסובייטים. הבעיה הייתה שהנחיה ממוסקבה היא עניין חשוב ולפעמים מכריע, אבל בשטח, בימים ההם, כל קצין היה מלך מקומי ואת צרכיו צריך היה

בקיץ 1947, בעת פעילות בן-ארי כקצין התכנון של נפת תל-חי בגליל, בעודו נאלץ לשנות את מראהו ואת שמו מלבוביץ לבן-ארי, קיבל הוראה מפקוד ה"הגנה", להתייצב בבית הועד הפועל של ההסתדרות בתל אביב, ולפגוש את מאיר ספיר, שכינה באותה עת כמפקד "הבריחה" באירופה. ספיר פנה אל בן-ארי ואמר לו כי פיקוד ה"הגנה" בראשות שאול אביגור, ששימש גם כראש המוסד לעליה ב', מבקש למנותו כמפקד "הבריחה" בהונגריה.

"הבריחה" היה שמו הרשמי של הארגון שעסק אחרי מלחמת העולם השנייה בהברחת פליטי השואה את גבולות מזרח אירופה וניתובם לנמלים מהם הפליגו ארצה באניות המוסד. ארגון "הבריחה" היה הזרוע היבשתית של המוסד לעליה ב'. תחילה עמדו בראש הארגון מרדכי סורקיס, אפרים דקל ומאיר ספיר, גם הם תחת פיקודו של שאול אביגור. מטה אביגור היה בפאריז, השלוחות היו בכל אירופה, ומרכז "הבריחה" היה בווינה, באזור האמריקני.

בבוקר ה-22 במרץ 1948, ארבעה ימים לאחר חתונתו, קיבל הוראה מעוזרו של יוסף ברפל מפעילי ההעפלה והמוסד לעליה ב', להתייצב לטיסה שאמורה לצאת לפריס תוך שעתים. הבריטים שלטו עדיין בארץ, ומרדכי יוצא מצויד בדרכון פלשתינאי על שם אברהם יפה, יליד יבנאל.

בן-ארי נשלח תחילה לפריס, ושם הוא זוכה לשמוע על הכרזת המדינה. מספר ימים לפני ההכרזה מודיעים לו כי סניף "הבריחה" בבודפשט אינו יכול להמשיך ולפעול, שכן מסך הברזל הורד, והוא ממונה כמפקד "הבריחה" באוסטריה, ומיועד לרכז את הפעילות מהסניף המרכזי והגדול ביותר של "הבריחה", באותם ימים בווינה.

ממחצית מרץ 1948 ועד ליוני אותה שנה, התבקש בן-ארי על ידי יוסף ברפל ונחום שדמי, פעילי ההעפלה והמוסד לעליה ב', שישבו במרכז "הבריחה" בפריס, לצאת למרסיי, ולשמש שם כקצין הקישור בין פיקוד ה"הגנה" לבין אנשי עליה ד', עקב חילוקי דעות ומתחים פוליטיים שהחלו להתגלות בין שני הגופים. האחראית על פעילות עליה ד' הייתה שולה ארלזרוב, בתו של חיים ארלזרוב, ולידה סייעה תמר שוהם, לימים אשל.

לווינה הוברח בן-ארי ביוני 1948 עם תעודת זהות אוסטריית בשם זיגפריד טאובר. זה היה כבר שמו הרביעי, שכן היו לו שבעה שמות מלחמה Nom de Guerre. הוא הגיע לווינה כשהוא מצויד בתעודת עיתונאי, ובנוסף אישור על כך שתפקידו הרשמי הוא לאתר מקומות קבורה ארעיים של חיילים יהודיים שנפלו במלחמה.

תוארו הרשמי היה: מפקד "הבריחה" באוסטריה ואחראי על כל אירופה המזרחית למעט רוסיה, עליה הורד מסך הברזל. בנוסף, שימש כנציג המוסד להעפלה, וזמן מה לאחר הקמת המדינה, נוסף לו תפקיד נוסף – מנהל המשרד הארצישראלי לעליה.

בן-ארי, היה בן 28 בהגיעו לווינה, עם ניסיון פיקודי ב"הגנה", וללא ניסיון עשייה הקשור לפעילות "הבריחה" באירופה, אלא מתוך ידע שרכש מקריאה, מחקר ועניין. המשימה שהוצבה לפניו הייתה: א. העלאת כמאה אלף יהודים שרוצים לעלות

הללו באופן שלא יעורר את חמתם והתנגדותם של השלטונות האוסטרים מחד, ומאידיך להקפיד על מעקב שוטף ומידע על מקום הימצא הרכוש בדאגה שלא ילך לאיבוד. "אופרציה זו מאוסטריה הייתה מאורגנת במיוחד, כך שהעולים מאוסטריה ידעו בדיוק מתי הרכוש, הסחורה והציוד שלהם יוצאים, מתי הם מגיעים, היכן הם בדרך, כיצד והיכן לשחררם. זה היה מבצע למופת."

"בשנותיים בהן שרתתי באוסטריה, העלינו ארצה כ-98,000 איש. חלקם יצאו באופן חוקי וחלקם בעזרת אמצעים אחרים. הארגון המוצלח של הברחת הפליטים ושילוח הציוד, נעשה בעזרת חברים רבים שעבדו עמי יחד. את ההצלחה שלי אני זוקף לבחירתי באנשים טובים, מוכשרים ומסורים. כאשר ניתן היה האצלתי להם סמכויות, ובמקרים אחרים ריכזתי הסמכויות בידי."

אומר בן-ארי: "הארגון והמנגנון באוסטריה היה מורכב ברובו מפליטי השואה, כאלה שכבר נמצאו באוסטריה כאשר הגעתי לשם, והיו שגייסתי לשורות "הבריחה" בתוקף צו מוסרי וצו התנועה, שעה שהיו בדרכם ארצה. כן היו בכל מדינה שליחים כמוני שנשלחו מהארץ, למטרות ניהול קשר ישיר עם המוסד לעליה ב' ו"הבריחה" בארץ ובאירופה מחד גיסא, ועם נציגי הצבאות השונים והשלטון המקומי מאידך גיסא". עוד מדגיש בן-ארי: "השליחות שלי ושל חברי לא התבטאה רק בשכנוע יהודים לעלות ארצה. אנחנו היינו צריכים לאפשר ולארגן את עלייתם ארצה. שליחי "הבריחה" היו מפקדים ב"הגנה", כולם עם מעמד וניסיון פיקודי. הם לא ראו בשליחות פרנסה או עבודה, אלא ייעוד ושליחות".

"ברצוני לציין", אומר בן-ארי, "כי מלבד הפיקוד הפנימי והארגון בו היו נתונים מעיניי, לצורך הרחבת אפשרויות העליה, טיפחתי קשרים גם עם השלטונות הצרפתיים, האיטלקים, הגרמנים, ועם ארגון הפליטים הבינלאומי.

בשנת 1949, היה בן-ארי שותף למאמץ להשגת רשות מידי הרוסים להטסה ארצה של ארונו של הרצל, באחת הטיסות ההיסטוריות הראשונות של חברת אל על.

מסכם בן-ארי: "ארגון ההעפלה בכלל וארגון הבריחה בפרט, מהווים את אחת מהאופיאיות הגדולות, שתולדותיהן עדיין טרם נכתבו עד תומן. כאשר אני מביט לאחור זו הייתה אחת התקופות הנעלות החשובות והיפות בתולדות העם היהודי ובוודאי בחיי, ותרמה באופן משמעותי לכל מהלך חיי."

למלא כדי לשלוט בדרכים – ובן-ארי נזקק לכל הפתרונות היצירתיים כדי להעביר את השיירות.

כאשר הברחת גבולות תוך סיכון ממשי, כבר לא הייתה בבחינת אופציה, הצליח בן-ארי למצוא ערוץ למפקד העליון של כוח הצבא הרוסי באוסטריה, בדרגת מיוז גנרל, ששוכנע לאחר מו"מ מורכב, תזכורת כנגד מי נלחמים הרוסים, ומתנה ראויה לאשתו, להכיר בארגון "הבריחה" כלוחם כנגד האימפריאליזם. הוא ניאות להוסיף את חתימתו ליד חתימת זיגפריד דאובר, הוא בן ארי, על רשימת שמות האנשים שביקשו לחצות את הגבול האוסטרי, שהיה בשליטה רוסית. הסיפור היה חצי רשמי כדי ל"נפנף" בנייר, אך עבד כל שנות שהותו של בן-ארי בווינה, עד סוף שנת 1950. המערכת נזקקה לסיפורים נוספים, ושימוש בוודקה ובשעונים שניתנו לחיילי הצבא האדום, סייע להברחה על גשרים ונהרות ולהעברת הפליטים מאזור כיבוש אחד למשנהו.

בחיפוש מתמיד אחר צורך למצוא כל פרצה ודרך להעברת הפליטים ממדינות מזרח אירופה לאוסטריה, בן-ארי שמע על קו אספקת מזון, שפעל מידי יום באמצעות משאיות שעשו את הדרך הלוח ושוב מחווה חקלאית ליד בודפשט, למפקדת הצבא הרוסי בבאדן אשר בגרמניה. בדרך לא דרך, נוצרה האפשרות, תמורת כסף, לשימוש בערוץ זה להברחת בחורים יהודים מבודפשט, שהוחבאו במשאיות בתוך שקי המזון, בדרך מבודפשט לבאדן. נתיב נוסף היה שימוש בסירות על הדנובה. בעזרת בעלי סירות ששטו בדנובה, האנשים היו מתחבאים בסירות והיו יורדים בווינה.

השלטון האוסטרי החל להתגבש והיה בעל נוכחות וכוח. מולו נאלץ בן-ארי למצוא ערוצים וגישה שיאפשרו פעילות מתמשכת ושיתוף פעולה. הדבר התאפשר בעזרת קשרים מצוינים שפיתח עם שלושה אישים שכינהו בתפקידים בכירים במשרד הפנים האוסטרי "שבפירוש רצו לעזור, הם היו אנטי-נאצים": מפקד המשטרה של וינה, פון דלושק, השני היה מזכיר המדינה, שטט סקרטר גרף, והשלישי, הממונה על נושא הפליטים, ד"ר יוסט. ההסדר היה שברגע שהפליטים עוברים את הגבול ומתייצבים בתחנת המשטרה, הם מצלצלים לבית החולים רוטשילד, ומשם היו באים אנשי "הבריחה" ואוספים אתם.

אמצעי יעיל במיוחד הייתה המעבדה לזיוף תעודות ומסמכים, אשר עמדה לרשות המשרד. מלאכת הזיוף נעשתה באופן מקצועי לעילא, בידי אמנים וציירים פליטי שואה, ובהם גם הצייר נפתלי בזם ואחרים, ששמם נודע לעתיד לבוא. בעזרת הדרכונים והויזות המזויפים, הצליחו יהודים רבים מהונגריה ופולין להגיע לברטיסלאבה בסלובקיה. משם, במקום שיגורו לארצות מהן הגיעו, בעזרת השילוב של תעודות מזויפות, וקשר מיוחד שיצר בן-ארי עם ראש השירות החשאי הסלובקי, שהתגלה כיהודי, גורשו אותם אלפי אנשים לאוסטריה... כמבוקש. במהלך כחודשיים עברו כ-15,000 פליטים. תחנת הגידעונים שעמדה לפקודת המטה הועילה רבות. ובנוסף, נעזרו הפעילים ברשת מבריחים רשמית ושאינה רשמית. על היבט נוסף של תפקידיו מספר בן-ארי: "בשלב מסוים בנוסף לתפקידי כמפקד "הבריחה" ונציג המוסד להעפלה, כאשר הוקמה מחלקת העלייה של הסוכנות, בראשות יצחק רפאל, מוניתי גם כמנהל המשרד הארצישראלי לעליה באוסטריה. במסגרת זו, הייתה פעולתי כפולה: מצד אחד המשכתי בהברחה של היהודים דרך האזור הרוסי, אבל בתוקף תפקידי הנוסף, הייתי אחראי לארגון משלוח העולים ארצה, ולהוציא בו זמנית כמות מרבית של ציוד כבד מאוסטריה – מכונות, מכשירים, וחומרי גלם. עלינו היה לבצע את המשלוחים

ידיעון ה"הגנה"

עיתון ארגון חברי ה"הגנה"

נציג הארגון הארצי: רפאל ורדי

עורך: יהודה מרגלית

העורכים: אבי-עד שמואל, אילת עמי, גילת רות,

דגן יוסף, הלל יונה, הלפרין אשר,

וורונסקי רחל, פלג זאב

כתובת המערכת: בית גולומב, שדי רוטשילד 23

ת"ד 54014 ת"א 61540,

טלפון: 03-6951169 פקס: 03-6914959

דואר אלקטרוני: haganata@bezeqint.net

הדפסה ועיצוב: דפוס אלפא 03-6915361